

FREESPACE – SZABAD TÉR(HASZNÁLAT)

16. VELENCEI NEMZETKÖZI ÉPÍTÉSZETI BIENNÁLÉ

2018. 05. 26. – 11. 25.

SZÖVEG TEXT: SZEGŐ GYÖRGY FOTÓK PHOTOS: SZEGŐ HANNA, HARTYÁNYI NORBERT

Yvonne Farell és Shelley McNamara főkurátorok a „Freespace” szlogennel hirdették meg az idei velencei építészeti biennálé tematikáját, ami többféleképpen is lefordítható, de progresszív tartalma már jó évtizede a levegőben van, szinte már mémként azonosítható. A tér és a szabadság fogalmak morális, politikai és filozófiai „képei” átszövik az Arsenale kiállítási egységeit és néhány nemzeti pavilont.

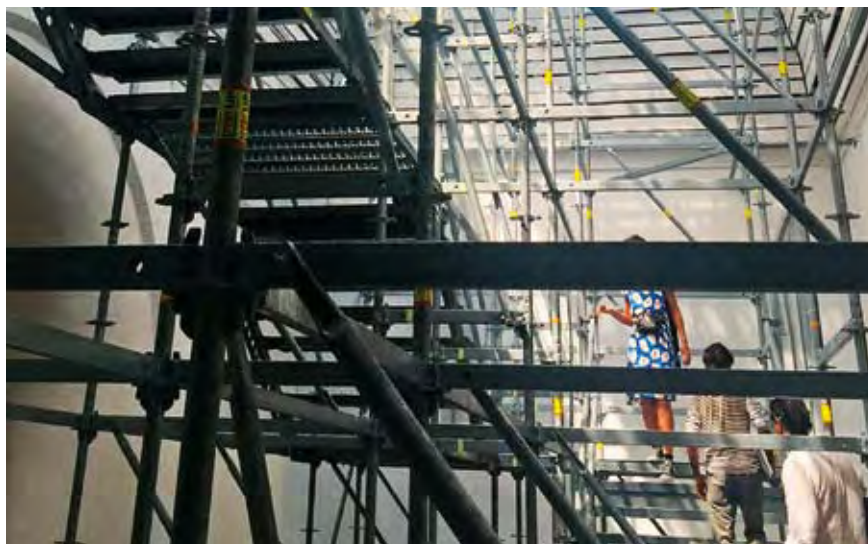
A fizikai szabadságra az Arsenale tárlat megformálói mindenestre odafigyeltek: a sokféle építész és architektúra „helyei” bármiféle itiner vagy regula nélkül, keresztül-kasul átjárhatók. Talán csak egy egzóta-fából megformált tükörpanoptikum labirintus az egyetlen kivétel: a l’art pour l’art falaiba ütközik és értetlenül áll meg a néző. A látnivalók építésztként, hagyományos (belső)építészeti formákban, kaleidoszkópszerűen beszélnek a kánonok feloldásának koráról, számos ismert alkotó közvetítésével, a csarnok végigjárása többszörös, főlemelő akadémiai tanséta. Az Arsenaléba meghívott kiállítók közül a főkuratori üzenetre reagáló építészek közül Rafael Moneó idézem: „Nem elég az építész alkotó szabadságát célul tűzni, a felhasználóknak kell megélni a szabadságot a tér használatakor.”

A nemzeti pavilonok közül a *Szabadság híd – Új horizontok a városban* c. magyar pavilon nagyonis közérthetően reagál a hívószóra. A Kultúrgorilla (Oravec Zsuzsanna, Göttler Anna és Tornóczy Éva kurátorok) remek videók és videóinterjúk segítségével beszélnek az alulról jövő, civilek által kezdeményezett, urbanisztikai léptékű városi infrastruktúra-váltásról. A kiállítás a Szabadság híd (beszélő név) 2016-os „elfoglalásáról” szól, közvetve arról, hogy a városi élet minőségi komfortérzetét maguk a polgárok jobban kezelik, mint az elmúlt évtizedek ingatlanfejlesztői, a barna és egyéb színekkel leírható programok gazdái. Közvetlenül pedig a Dunának a Budapest karakterét meghatározó képi himnuszát mesélik el. Egy drónon lovagló városdémon szemszögéből, felülről látjuk a híd és a város szépségét, ahogy eddig sohasem. A hídpálya aszfaltján színesen nőtt pikkelyekről kiderül, hogy a hídfoglalók jógaszőnyegei, szimbolikus tárgyai a három hónapig nem közúti közlekedés szolgáltató „slow life” híd- és térhasználatnak.

Fabényi Júlia nemzeti biztos még a budapesti sajtótájékoztatón indokolta az újra nem építészeti szakmai tárgyú magyar kiállítást. Kritikusan értékelte, hogy a biennálékon építésztként jelenik meg a fenntarthatatlan fejlesztés. Szabadon idézve úgy fogalmazott, hogy egy telken két felhőkarcolót lebontva felépítenek egy kétszer olyan magas újabbat, és ezt láttatják architektúráként. Ezt

SZABAHÍD, 2016. FOTÓ: HARTYÁNYI NORBERT

A MAGYAR PAVILON KILÁTÓTORNYA. FOTÓ: SZEGŐ HANNA

a praxist elfogadni vétek, tehát az idei biennáléra ismét egy projektkiállítással jöttünk.

Ha nem is felhőkarcoló, de torony van a pavilonunkban: az udvart egy fémszerkezetű lépcső tölti ki, ami egy felnagyított jógaszőnyeget tart, ahová a néző le is fekkent felhőt, madarat bámulni (építészet: Studio Nomad – Pásztor Bence, Pongor Soma, Tarcali Dávid). Ottjártamkor két olasz rendőr ácsorgott fent, akár egy őrtoronyban, állig golyóállódzsekiben, fegyverben... (napozóteraszként nem működik, valahol mégis építészet, ennek fényében elgondolkodtató a magyar pavilonban az építészeti és építészeti bemutató, korábbi típusú kiállítások hiánya). A Maróti-pavilon udvarán nőtt lépcsőtornyhoz hasonló fémszerkezeteken emelkedhet magasba az angol pavilon látogatója is, talán az építészet fogalmának újraértelmezését artikulálni kívánó, lázadó, kivonuló gesztusként.

Az angolok kilátótornyával a kuratori team (Adam Caruso, Peter St Johns és Marcus Taylor) a fák fölé emelkedő teraszra vivő meredek lépcsőnél is meredekebb gondolatot fogalmazott meg. *Island* címen szigetországokról, gyarmatosításról, klímaváltozásról beszélnek, a Brexitről, a sziget visszaállításáról. A brit pavilon 2018-ban kivonult önmagából és az építészet szorosan vett témáiból, és egy ismeretlen szigetről, a paradicsomba való

visszatérés lehetőségéről álmodik. A metaforán túl a pavilontér teljesen megszabadult az építészettől, igazi „freospace” lett. A megnyitó napján a Superstudio 1971-es *The Happy Island* projektjének bemutatásával a kurátorok azt is felmutatták, hogyan hatnak a legendás firenzei csapat jövőlátó munkái a jelenre. *Alternate languages* címen a biennále alatt többször is fiatalok töltik meg a helyet, egy-egy napra a Royal Academy of Arts hallgatói performansszal, installációkkal jönnek a velencei Island-re.

Verena Konrad, az osztrákok kurátora szerint „Túl gyakran valósul meg értékteremtést nélkülöző alkotómunka nyilvános tereinkben. Az építészet nem szolgál.” Az Ausztria eldugott tájairól megidézett közösségi térhasználat példáit az osztrák kiállítás a Henke Schreieck Architekten és az LAAC Architekten kísérleti terveivel prezentálja. Utóbbi a vorarlbergi Dornbirn falu városias szabad tereit a hely topográfiájához, funkcióihoz maximálisan idomulva oldja meg, míg a másik „eldugott hely” a Bécs Hauptbahnhof negyed centrumában álló Erste Campus bankiroda komplexum tömbjének belső parkja. A közlekedés által túlterhelt helyet úgy fogalmazták meg, hogy a „belső udvar” bukolikus vidéki tájképként él a zajos városban.

A magyar pavilon egyik közvetlen szomszédja, Finnország pavilonja *Mind-Building* címen (kurátor: Anni Vartola) tíz, Finnország különféle helyein, eltérő időben (1881–2018) épült könyvtárat mutat be. Némelyikük az egyetemes építészet méltán ismert példája (pl. Alvar Aalto helsinki TU Könyvtára), mások a finn identitás fontos, szabadságszimbólumot (is) jelentő helyei, mint például az építésekor, 1935-ben még finn, de ma orosz fennhatóság alá tartozó Vyborg Viipuri Könyvtára. A pavilon közepén egy könyvtár installáció áll, az egyik szék Aalto (Artek 402-es) karosszéke, mai mása az előbb említett Viipuri Könyvtárba tervezett székeknek. De van itt klasszikus finn design is, például Juha Leiviskä olvasólámpája. A finn csoda titkát az olvasásban lehet felfedezni. A 18. században (svéd fennhatóság alatt) az egyház biztosította a nyelv megőrzését: esketést, keresztelést, a temetés szentségét azoknak szolgáltatották ki, akik a nehéz terep- és időjárási viszonyok közt elmentek a vasárnapi finn iskolába, hogy olvasni tanuljanak.

A másik pavilonszomszédunk Izrael; a zsidóság hagyományosan a könyv népe. Ők a szabad térhasználatot a Szent Sír templom falait birtokló keresztény egyházak közötti évezredes vita – egy kerámiamodellel van jelen –, illetve a jeruzsálemi Siratófal előtti egykori zsidó óváros kortárs tervezéstörténetének áthallásaival érzékeltetik az emeleti makett-sorban (kurátor: Oren Sagiv). A városrészt (Mughrabi Quarter) az 1967-es háborúban hódították meg, most azoknak az építéseknek az alternatív modelljei töltik ki a pavilon emeletét, akiket annak idején, építészhallgatóként a legtöbbre tartottunk. A történelmi hely szabad terére elképzelt új városnegyedről itthon azóta se sokat hallani. Pedig illusztris az építésznév sor – a kedvenceimet, Louis Kahnt, Moshe Safdit, Superstudiot, Isamu Noguchit említeném itt –, de a nagyhatalmak diktálta tabusítás, a kötelező szolidaritás miatt ezeket a terveket eddig nem kapcsoltuk a freespace fogalmához. Most itt van az összehasonlítást, de kordokumentumot is kínáló izgalmas tezaurusz. 2018-ban mi az országvesztés centenáriuma emlékezünk, Izrael pedig a '68-as építészeti alternatívákkal a 70 évvel ezelőtti, 1948-as államalapítására.

NÉMETORSZÁG PAVILONJA. FOTÓ: SZEGŐ HANNA

A JAPÁN PAVILON. FOTÓ: SZEGŐ HANNA

A rendre kiemelkedő kiállításokkal jelentkező orosz pavilon ormán vasútállomásokat idéző tipográfiával, a RUSSIA STATION táblájával fogad (kurátor: Semjon Mihailkovski). A pavilon nagyvonalú, friss kiállítási technológiával mutatja be az orosz-szovjet vasúti és városi (metró)állomások megújulását, átalakulását. Az egykor csak passzussal megközelíthető helyek szabaddá válásának építészeti ünnepe látjuk. Hasonló szabadságélményt közvetít – jóval szárazabban, de rendkívül precízen adatoltan – a német kiállítás (kurátorok: Marianna Birther, Lars Kückenberg, Wolfram Patz, Thomas Willemeit). Az 1961-től 1989-ig kettéosztott Berlin egyesülésének urbanisztikai következményeit, a társadalmi vitákat és lokális kuriózumokat egyszerre láttató tablók az NDK előregyártott betonpanel-kerítését formázó installációs elemek hordozzák. Olyan elrendezésben, hogy a néző megéletheti az újra átjárhatóság felszabadító – németeknek biztosan feledhetetlen – élményét.

Japán kiállítása is unikum. Az *Architectural Ethno-graphy* című mustra a tervezés és az élet, a hagyomány és a jövő – a japánok számára más népekhez képest jóval tudatosabb – kapcsolatait pásztázza. Momoyo Kaijima (ő Budapesten is előadott a 2018-as

Építészkongresszuson), Yu Iseki és az ETH Zürich építészeti tanszékét vezető Laurent Stalder koncepciója abból a földindulásszerű társadalmi átalakulásból indul ki, amit a japánok a 20. században átéltek. Architecture (A) és Ethnography (E) dialógusát járhatjuk be, miközben felfedezzük a másutt már építészettörténetnek elkönyvelt hagyományok továbbélését. A rajzot nem mint tervet látatja a kiállítás, hanem a párbeszédre képes kommunikációs eszközként, artikulált nyelvként, amit a japán metszetek és az építészek rajzi kifejezőereje jól illusztrálnak. A finn olvasni-tudás példája és a japán rajzban-gondolkodás tanulásra érdemes analóg példák.

Közvetlenül a fenti három pavilon szomszédja Svájc, ők kapták a Biennálé idei Arany Oroszlán díját. (Számomra nehezen indokolható a döntés). Lakásra utaló, eltorzított léptékű, húzott perspektívájú belső terekben járunk, óriási és játékméretű konyhabútorral – a cím: 2:1 Gute Wohnung, kiállítók: Alessandro Bosshard, Li Tavor, Matthew van der Ploeg, Ani Vihervaara. Az eredmény szakipari bravúr, ha tetszik: érdekes meseillusztráció. A 2018-as Építészeti Biennálé életműdíját Kenneth Frampton (1930) angol építész, építészettörténész, kritikus kapta – ezzel a zsűridöntéssel jóval könnyebb azonosulni.

FREESPACE

**16TH INTERNATIONAL ARCHITECTURE BIENNALE
VENICE MAY 26TH – NOVEMBER 25TH 2018**

„Freespace”, which is this year’s slogan published by Yvonne Farrell and Shelley McNamara Irish architects/curators, may be translated in more than one way, but its progressive contents has been on the air for more than a decade. The concepts of space and freedom have moral, political, philosophical approaches that the exhibition units of the Arsenale and other national pavillions. Of the national pavillions the Hungarian one titled „Liberty Bridge – New Horizons in the City” reacts in an easily understandable way to the call: its curators (Júlia Oravec, Anna Göttler, Éva Tornvánszki) have narrated through excellent videos and video interviews about the urban infrastructure change of urbanistic scales initiated from below, by civilians. Verena Konrad, the Austrian curator said „Architecture does not serve”. Communal utilization of spaces evoking well-hidden parts of Austria are shown by experimental designs by Henke Schreieck Architekten and LAAC Architekten. The British pavillion has exited from itself and from topics of closely interpreted architecture, and tells us about an unknown island, the „Island”, the chances of returning to paradise. The Finnish pavillion is centred around a library installation, in which one of the chairs is Aalto’s design (Artek 40. the Russian exhibitors welcome us with a RUSSIA STATION sign on the facade of their pavillion evoking railway stations with its typography. It actually presents the renewal and transformation of Russian-Soviet railway and underground stations with a generous fresh exhibition-technology. The Japanese exhibition is also a unique one. Titled Architectural Ethnography, it is a survey of design and life, tradition and future, which are more consciously associated in Japan than elsewhere in the world.

OROSZORSZÁG PAVILIONJA. FOTÓ: SZEGŐ HANNA

AZ ISZRAELI PAVILION. FOTÓ: SZEGŐ HANNA